

UVODNIK

Milan Dekleva

Digitalna utopija

"Če je bila utopija upredmetena iluzija, bo komunizem, ki je šel še dlje, predpisana, vsiljena iluzija: izziv za vseprisotnost zla, *obvezni optimizem ...*" je v izjemnem eseju *Mehanizem utopije*, ki je izšel davno pred zatonom komunizma, napisal Emile Cioran. Ne bom se spraševal o Cioranovi *jasnovidnosti*, ki nima nič opraviti z mesijanstvom, ampak o *trmasti, trdovratni, trdoživi* človekovi neprijaznosti do resnice, s katero obnavlja utopičnost in iluzoričnost bivanja v *hipu*, ko se izkaže breztemeljnost slepila, na katero prisega. Človek se z resnico, enostavno rečeno, noče sprijazniti.

Besedo *komunizem* v navedku Cioranovega eseja zamenjajmo z besedo *virtualna resničnost* (oziroma *informacijska avtocesta* ali, denimo, *globalna digitalizacija, internet* in podobno) in preberimo znova: "Če je bila utopija upredmetena iluzija, bo globalna digitalizacija, ki je šla še dlje, predpisana, vsiljena iluzija: izziv za vseprisotnost zla, *obvezni optimizem ...*"

Da ne bo nesporazuma: besedilo, ki nastaja, vtipkujem v računalnik, ki je postal del moje življenjske *stvarnosti*, tako, kot je del mojega življenja postalo bedenje pred najrazličnejšimi elektronskimi zasloni, na katerih se druga v drugo prelivajo sličice in zgodbe umišljenih svetov. Nič ne morem zoper digitalizacijo svoje *eksistencialnosti*, kar pomeni: informacijska cesta me je že davno povozila, za mojo kri je bila prehitra in preširoka. To, da nič ne morem zoper digitalizacijo umeščenosti v svet, implicira mojo nemoč. Nemoč, biogenetsko nemoč, kajti digitalizacija se nikakor ne sklada s *počasnostjo* mojega žitja, počasnostjo, ki sicer predvideva, a ne pritrjuje

hitrostim (kaj šele prisega nanje), presegajočim človeško *sinaptično*, živčevno, morda tudi živčno binarnost. Naj povzamem: globalna digitalizacija me ne ogroža v svoji neposrednosti, v svoji neposrednosti me (najbrž) skuša rešiti, saj postajam – nehote – suženj časa, ki ga je zame – in za vse nas – vedno manj, ampak me ogroža v svoji *utopični*, metafizični utemeljenosti, v svoji *božanskosti*, v graalovski nematerialnosti, v *moči* sprenevedavosti: kako naj bi si jo, če bi ne imela te moči, mi vsi, ikonoduli in ikonoklasti, *skupaj* izbrali za sveto podobo prihodnosti?

Kakšne prihodnosti, kajti časa je vedno manj!?

Takšne prihodnosti, kjer bo "globalna digitalizacija" "predpisana, vsiljena iluzija: izziv za vseprisotnost zla, *obvezni* optimizem". Kjer bo, poenostavljeno rečeno, preobilje informacij, istoznačnica za globalno digitalnost, postalo "optimistično *prekritje* zla". Vseprisotnega zla. Vseprisotnosti zla, ki je – realistično gledano – naš skupni civilizacijski projekt privedlo do točke, v kateri slišimo sršenje ognjenih kril zadnjega apokaliptičnega angela in sedme trombe razodetja.

Nočem reči, da v točki agonije – posameznikove ali družbene agonije – ni mogoče zasnuti utopije. Takšno utopično zasnutje, poslednje zasnutje, recimo, je nekako heroično. Je pa, priznajmo si, v isti sapi malce donkihotovsko, norčavo. Čemu?

Zategadelj, ker zgodovina, stokrat prekleto naličje utopije, zmeraj in kar naprej spodbija *resničnost* utopije, saj nas sooča z razveljavitvijo želja, hrepenenj in projekcij, sooča nas z neuspehi in propadi načrtov, s klavrnimi polomijami, z zavrnjenostjo osnutkov in zasnutkov pravičnejšega sveta.

Dokler mislimo utopično, mislimo mimo zgodovine in proti njej, mislimo o rešitvi in ne o pogubljenju, o prevrednotenju in ne o razvrednotenju stvari. Utopija je zmeraj *zunajčasen* načrt, načrt, ki ni *jedkanica časa*. V tem smislu je utopija vedno nečloveška, protiživljenjska, ali, kot pravi Cioran: "Dokler se neko bitje vzpenja, uspeva, napreduje, ne vemo, kdo je, saj ga ta vzpon oddaljuje od njega samega in tako mu manjka stvarnost, on ni. Podobno tudi sebe spoznamo, šele ko začnemo propadati, ko postane vsak uspeh na ravni človeških interesov nemogoč: jasnoviden propad, med katerim privzamemo lastništvo nad lastnim bitjem in se prenehamo solidarizirati z vesoljno odrevenelostjo."

Vseprisotnost zla, druga beseda za civilizacijski neuspeh in polom, druga beseda za bestialno krutost, ki smo jo doživeli ob koncu dvajsetega stoletja, je prehud izziv za človeka, zato smo priče oblikovanja nove utopije, najbolj nečloveške utopije (beseda nečloveško v naših srcih ne sme zaklinkati kot klic zgražanja ali studa, marveč, nasprotno, kot klic k premisleku: Kaj je to ne-človeško v smislu zunaj-, nad- ali celo pred-človeško?), kar jih je doslej zraslo na obličju zemlje, utopije *elektronskih dotikanj*, povezanih v planetarno informacijsko mrežo. Bestialni človek se namreč – pred krvjo realnosti – umika v resničnost umišljenih elektronskih slik in zgodb. Prav zato (oziroma: natanko zato) je nova, digitalna utopija najbolj nečloveška: doslej so vse utopije slonele na izganjanju irealnosti, na izključevanju in poniževanju domišljije in sanj, bile niso ne tragične ne komične, saj niso poznale niti groze niti smeha, ampak le sivino *skladnega* sveta. Nova, digitalna utopija je prva čustvena, barvita utopija, saj vključuje sto let izpopolnjevani mehanizem "libidinalne ekonomije", izbruha potlačenih užitkov krucificiranega telesa.

Kaj nam prinaša? Prinaša nam sladki hrup kaosa, ki pa ni nevaren – vsaj ne na prvi pogled. Poslušajmo, kaj uči Nicholas Negroponte (nomen est omen?), futurolog digitalne dobe: globalna digitalizacija nas pelje v "zelo hrupen prostor, kjer je razmerje med potrebnim signalom in odvečnim hrupom pravzaprav grozljivo". V tem prostoru, nadaljuje Negroponte, bi "človek potreboval posebne programe in služabnike, če bi hotel najti relevantne vsebine. Naše zanimanje se bo zmanjševalo z enako hitrostjo, kot bo naraščala količina nepotrebnih vsebin na internetu. Toda to ni razlog, da bi internet nehali uporabljati. Moramo se navaditi na digitalne strežnike, ki bodo v prihodnosti vedno pomembnejši in ki nam bodo na internetu poiskali vsebine, ki nas zanimajo ..."

Morali se bomo navaditi na digitalne služabnike in strežnike!?! O sveta preproščina kibernetične utopije ... Nekoč so se ljudje morali navaditi na svojo lastno *odločnost*, ki jim je prinesla vero v njihovo lastno *odločanje*. Že res, da omenjena navada ni bila ne vem kako božanska zadeva, a vendarle: za njo je stala konkretna, edinstvena, individualna izostritev izkušnje, riziko trenutka. Mi pa se bomo morali – kot bitja skrajne volje do moči, ki pa ne morejo o ničemer bistvenem odločati, ampak so *določena* s programiranostjo digitalnih strežnikov in služabnikov – sprijazniti s *posred-*

nim vrednotenjem?! S posredovanim vrednotenjem?!

Najbrž ni treba pojasnjevati: eksistencialna odločnost kot riziko, ki nas v posamezni izbiri privede na ostrino vsega in nič, vključuje zмотo in napako. Nobena odločitev, izglasovana v krvi, čutu in razumu, ni vnaprej pravilna ali nepravilna. In točno v tej razsežnosti, v razsežnosti *dvomljivosti*, je skrita *etičnost* biti. Lahko se zmotimo, a zato nam ne bo lahko. Težko najdemo resnico, a zato nam ne bo težko. V tej lahkosti in težavnosti nas nihče ne more zamenjati, biti naš posrednik, kaj šele strežnik ali služabnik. V razsežju etičnega nihče z ničimer ne streže in ne more nikomur streči, nikomur ne služi in ne more biti nikogaršnji sluga.

Apologija kibernetizacije kot zagovarjanje tehnološko izpopolnjene kibernetizacije (odpravljanje informacijskega šuma s programiranimi filtri) je kajpak metoda kače, ki grize svoj lastni rep. To, kar vnesemo kot "informacijski vnos", bomo srečali v ogledalu svoje želje kot "informacijski iznos". Beg v umetno resničnost je resnična umetnost bega.

Kibernetična utopija ima, prav zato, vedno manj stika z umetnostjo. Umetnost, ki je bila v tradiciji človekove *praktične domišljije* od vzklitja civilizacije *naravni* razhod z Naravo, človeka ni od-rešila: ni ga rešila etične odgovornosti. Nasprotno: rešila ga je mitično-religiozne neodgovornosti Strežnikov in Služabnikov z najrazličnejšimi imeni.

Kibernetična utopija ni samo predpisana in vsiljena iluzija, ampak je vojna napoved poeziji, tisti umetnosti človeka, ki izmišljijo materializira prek telesa besede in besede telesa, torej prek večne in dokončne Smrtnosti.